

Türkiye’de Sürdürülebilir Turizm ve Kalkınma

Volkan Aslan¹

Özet

Bu çalışma, turizm ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyi inceleyerek, sürdürülebilir turizm büyümesini sağlamak için gerekli politika ve stratejileri belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, turizmin tarihsel gelişimi ve sürdürülebilirlik kavramının evrimi sosyo-ekonomik ve çevresel boyutlarıyla ele alınmıştır. Literatür taraması, istatistiksel veriler ve karşılaştırmalı analizler kullanılarak kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Araştırma, turizmin ekonomik büyüme, kültürel değişim ve bölgesel kalkınmaya önemli katkılar sağladığını ortaya koyarken, çevresel bozulma, dışa bağımlılık ve toplumsal eşitsizlikler gibi olumsuz etkilerini de belirtmiştir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, sürdürülebilir turizm politikalarının benimsenmesi ve yüksek gelir gruplarına yönelik stratejilerin geliştirilmesi, sektörün dayanıklılığını artırabilir.

Giriş

Turizm, küresel kalkınmaya katkı sağlama potansiyeli yüksek, dünya genelinde en büyük ve en hızlı büyüyen ekonomik sektörlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Ivanov ve Webster, 2013). Turizm sektörü, ekonomik ve sosyal faydalar sağlamasına rağmen, çevresel bozulma, dışa bağımlılık ve toplumsal eşitsizlikler gibi olumsuz sonuçlara yol açabilen karmaşık bir etkileşim ağı sunmaktadır (Gössling, 2002; Holden, 2003). Bu zorluklara bir yanıt olarak ortaya çıkan sürdürülebilir turizm kavramı, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel hedefler arasında bir denge sağlama gerekliliğini vurgulamaktadır.

Kültürel mirası, doğal güzellikleri ve tarihi önemiyle zengin bir ülke olan Türkiye için turizm, ekonomik ve sosyal kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır (Tosun, 2001; Timur ve Getz; 2009; Kozak ve Baloglu;

1 Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, volkan.aslan@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8874-9128

2010). Bununla birlikte, turizm sektörünün hızlı genişlemesi, uzun vadeli sürdürülebilirlik konusunda endişelere yol açmıştır. Çevre kirliliği, tarihi alanlarda aşırı turizm ve yerel toplulukların yetersiz katılımı gibi sorunlar, sürdürülebilir turizm uygulamalarının benimsenmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Turizm sektörü, ulusal ekonomiyi canlandırmak ve ekonomik büyümeyi desteklemek adına çeşitli sektörler arasında sinerji yaratarak kalkınmaya önemli ölçüde katkıda bulunabilir (Lee ve Chang, 2008). Turizmin ekonomik faydalarının dışında yüksek yatırımlar, dışa bağımlılık, vandalizm, suç oranlarının artışı ve doğal güzelliklerin kaybı gibi maliyetler de bulunmaktadır. WTO (2020), turizm talebindeki büyümenin hem turizm dışındaki faktörlerden hem de turizm sektörünün kendisinden etkilendiğini belirtmektedir. Modern dünyada turizmi etkileyen değişkenler; jeopolitik, sosyoekonomik, siyasi, teknolojik ve çevresel kategorilere ayrılmaktadır (Khan vd., 2020). Bu faktörlerdeki oynaklıklar, dünya turizminde dalgalanmalara yol açmaktadır. Çok sayıda değişim etkeninin bulunduğu bir dünyada, turizm büyümesini sürdürülebilir bir şekilde başarma zorluğu daha büyük bir endişe haline gelmektedir (Bianchi, 2006; Hall, 2010).

Bu çalışma, Türkiye’de turizm ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, turizm sektörünün sosyo-ekonomik ve çevresel etkilerini ele alırken sürdürülebilir turizm büyümesini teşvik edebilecek politika ve stratejileri belirlemeyi hedeflemektedir.

1. Sürdürülebilir Turizm ve Kalkınma

Turizm, insanların genellikle yaşadıkları ve çalıştıkları yerlerin dışındaki destinasyonlara geçici ve kısa süreli hareketidir; seyahat süresince yapılan tüm aktiviteleri içerir ve gününbirlik geziler veya turlar da dahil olmak üzere tüm seyahat amaçlarını kapsar. Dünya Turizm Örgütü’ne (WTO) göre turizm; kişilerin kendi olağan çevrelerinin dışında, bir yıldan uzun olmamak kaydıyla, eğlence, iş ve diğer amaçlarla seyahat edip kalma faaliyetlerini kapsar. Kalkınma ise ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve çevresel boyutlarda sürekli ve olumlu bir değişim olarak tanımlanabilecek karmaşık, çok boyutlu bir kavramdır. 1950 ve 1960’larda genellikle ekonomik büyüme ile eşanlamlı olarak kabul edilen kalkınma (Mabogunje 1980), daha sonra adil gelir paylaşımı, yoksulluğun azaltılması, istihdam, eğitim, konut, sağlık hizmetleri gibi faktörlerle açıklanmaktadır (Seers, 1969).

Sürdürülebilir turizm kavramı genel olarak sürdürülebilir kalkınma fikrinden doğmuştur ve Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) (1987: 4) raporuna göre sürdürülebilir kalkınma, “bugünün gereksinimlerini

gelecek nesillerin kendi gereksinimlerini karşılama kabiliyetini tehlikeye atmadan gideren kalkınma” olarak tanımlanmıştır. Genel olarak kalkınma teorisi zamanla nasıl evrildiyse, turizm teorisine yönelik yaklaşımlar da evrilmiş ve turizm teorisinin bu gelişimi, büyük ölçüde kalkınma teorisinin gelişimini yansıtmıştır. 1960’larda turizm, ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkileri nedeniyle ulusal ve uluslararası kalkınmanın olumlu bir aracı olarak görülmüştür. İkinci dünya savaşından sonra dünyada turizmin büyümesi ve yayılması çeşitli faktörlerin etkisiyle gerçekleşmiştir. Genellikle refah ve boş zamandaki artışlar ile ulaşımda yaşanan teknolojik ilerlemeler ve siyasi gelişmeler (SSCB sonrası ortaya çıkan yeni destinasyonlar) turizmin gelişimindeki temel faktörler olarak kabul edilmektedir. Çoğu ülkede turizm, ihracat sektörü, bölgesel kalkınma aracı ve ekonomik çeşitlenme ile istihdam yaratma stratejisi olarak ele alınmıştır (Bramwell ve Lane, 2010).

Kalkınma çalışmaları üzerine yapılan araştırmaların evrimi, turizm araştırmalarının evrimiyle paralellik göstermektedir. Turizm araştırmaları, başlangıçta ekonomik yönlere odaklanırken, zamanla çevresel ve sosyokültürel boyutları da içeren daha dengeli bir perspektif geliştirmiştir. Bu dönüşüm, kalkınma kavramına yönelik değişen bakış açılarını yansıtmaktadır ve sürdürülebilir turizmin daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlamaktadır.

UNEP/WTO’ya (2005) göre turizm, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunma konusunda özel bir konuma sahiptir ayrıca sürdürülebilir kalkınmanın modern turizmin sorunlarını ele almak için önemli bir değişken olduğu savunulur (Tourism Canada, 1990). Büyüyen bir turizm endüstrisinde sürdürülebilir kalkınmayı başarma süreci büyük bir zorluk oluştururken bu görev sektörün karşılaştığı değişim güçleriyle daha karmaşık bir hale gelir (Theobald, 1994).

Turizm oldukça değişken bir endüstri olup, algı ve zevklerdeki değişimlere, biyofiziksel, ekonomik veya politik koşullardaki değişikliklere duyarlıdır (Long, 1993). Sürdürülebilir turizmin hedefi, turizmi her koşulda sürdürmek yerine “*Turizm, sürdürülebilir kalkınmaya nasıl ve ne ölçüde katkı sağlayabilir?*” sorusuna yanıt aramak olmalıdır. Bu yaklaşım, turizmin genelleştirilmiş bir olgu yerine, belirli durumlara uygun turizm türlerine odaklanmasını ve bu türlerin sürdürülebilirliğini değerlendirme yollarını araştırmayı teşvik eder. Bu nedenle turizm sektörü, değişimlerle başa çıkmak, seyahat tercihleri, teknoloji ve seyahat pazarını şekillendiren faktörlerle ilgili bilgi sahibi olmak ve bunlara yanıt vermek zorundadır.

2. Sürdürülebilir Turizm ve Çevre

Turizm sektörü için sürdürülebilirlik kavramı, doğal ve kültürel mirasa veya gelecekteki turistlerin toplu keyif alma fırsatlarına zarar vermeden mevcut turizm kullanım ve taleplerini karşılamak anlamına gelir (Hawkes ve Williams, 1993). Sürdürülebilir turizm yalnızca turizm sektörünün çevre dostu hale getirilmesi ya da turizm firmalarının mali sürdürülebilirliğinin sağlanmasıyla ilgili değildir. Turizm, hem turistlerin faaliyetlerini (tüketim) hem de turizm sağlayıcılarının faaliyetlerini (üretim) kapsar, WTO’ya (1995) göre dünyanın en büyük ekonomik sektörü olarak kabul edilir ve çevreye doğrudan bağlıdır.

Küresel ısınma ve iklim değişikliği, ülkeleri çevre bilincine yönelik tedbir almaya zorlamaktadır (Gökçeli ve Altıntaş, 2023). Turizm, çevresel bozulmaya neden olacak negatif dışsallıklar üretebilir ancak aynı zamanda çevrenin önemli ölçüde iyileştirilmesine de olanak tanıyabilir (Pigram, 1991). Başka bir deyişle turizm, kirlilikten tamamen arınmış veya çevresel olarak tamamen zararsız bir endüstri değildir. Ancak, turizm endüstrisinin uzun vadede kendi kaynaklarının sürdürülebilirliğini sağlama çıkarına hareket etmesi gerektiği konusunda genel bir fikir birliği bulunmaktadır. Bu nedenle çevre yönetimi, turizm planlamasının merkezinde yer almakta ve sürdürülebilirliğin temel bir ilkesi olarak ele alınmaktadır.

Araştırmalar, turistlerin ve turizmin değişen sosyoekonomik koşullara, politik ve kültürel değişimlere, iletişimdeki gelişmelere ve çevresel sürdürülebilirlik konusundaki artan endişelere verdiği tepkilere odaklanmaktadır. Turizmin karşılaştığı en temel zorluklardan biri hem biyofiziksel hem de insan kaynaklı çevresel değişimlere uyum sağlamak zorunda olmasıdır. Doğada değişimler genellikle yavaş gerçekleşir ve insani uyum için elverişlidir. Buna karşın, insan müdahalesiyle meydana gelen değişiklikler, ne kadar iyi niyetle yapılırsa yapılsın genellikle keskin, sert ve olumsuz tepkilere yol açabilir. Ancak bu değişiklikler duyarlı bir şekilde gerçekleştirildiğinde turistik gelişim, çevrenin önemli ölçüde iyileştirilmesine ve ziyaretçi memnuniyetinin artmasına katkı sağlayabilir (Baran vd., 2017).

WTO’ya (2005) göre sürdürülebilir turizmi gerçekleştirmek için şu kriterlerin karşılanması gerekmektedir:

- Turizm için doğal, tarihi, kültürel ve diğer kaynaklar, hem şimdiki topluma fayda sağlarken gelecekte sürekli kullanım için korunmalıdır.
- Turizm gelişimi, turizm alanında ciddi çevresel veya sosyo-kültürel sorunlara yol açmayacak şekilde planlanmalı ve yönetilmelidir.

- Turizm bölgelerinin genel çevre kalitesi korunmalı ve gerekirse iyileştirilmelidir.
- Turistlerin memnuniyeti yüksek seviyede tutulmalı, böylece turistik destinasyonlar pazarlama açısından cazibesini ve popülerliğini koruyabilmelidir.
- Turizmin sağladığı faydalar toplum genelinde yaygın bir şekilde paylaşılmalıdır.

Özet olarak çevresel sürdürülebilirlik, doğal kaynakların korunması ve etkili kullanımı, gelecek nesiller için kaynakların tükenmemesi oldukça önemlidir. Bu yaklaşım sayesinde kaynakları, çevrenin sürdürülebilir kullanım kapasitesi içinde yönetme ve koruma sorumluluğu ön planda tutulur. Dolayısıyla, yalnızca turizmin kendisi çevresel olarak sürdürülebilir olmalı, aynı zamanda geniş kapsamlı sürdürülebilir kalkınma politikalarına ve hedeflerine sürekli olarak katkı sağlamalıdır (Hoyer, 2000).

3. Sürdürülebilir Turizm ve Küreselleşme

Küreselleşme, ticaret, finans, iletişim, bilgi ve kültür gibi birçok alanda küresel düzeyde entegrasyonu ifade ederken (Robins, 1997) turizm, küreselleşmenin önemli bir unsurudur. Ulaşım ve bilgi teknolojisindeki gelişmelerle birlikte, insanlar, mallar ve bilgiler daha kısa sürede daha uzun mesafeler kat ederek siyasi sınırları aşmaktadır. Küreselleşme sürecinde ticaret engellerinin de azalmasıyla, turizm pazarı daha küresel hale gelmektedir. Özellikle pazar serbestleşmesi, yabancı yatırım, mali serbestleşme, hızlı teknolojik değişim, otomasyon, ulaşım ve iletişimdeki değişiklikler bu süreci hızlandırmıştır (Weinstein, 2005). Küreselleşme, yalnızca ticaret ve ekonomi alanında değil, aynı zamanda politika, siyaset ve ticaret gibi alanlarda da önemli bir etkiye sahiptir. Küreselleşmenin anahtar unsurlarından biri, pazar serbestleşmesinin ulusal ekonomileri küresel pazara açmasıdır (McMichael, 2004).

Küresel ekonomiye katılmak isteyen ülkeler, sınırlarını açmaları için baskı altındadır. Çok uluslu şirketler, sınır ötesinde daha az kısıtlama ile faaliyet gösterebilme yeteneğine sahiptir. Bu şirketler, nerede faaliyet gösterecekleri, nasıl iş yapacakları ve ihtiyaç duydukları kaynakları nereden temin edecekleri konusunda büyük bir güç sahibidir. Bu durum, sürdürülebilirliğin üç temel boyutu; ekonomik, çevresel ve sosyal açıdan bazı ciddi sorunları gündeme getirmektedir (Reid, 2003). Bunun yanında küresel turizmin farklı biçimlerinin güç ve kaynaklara erişimde eşitsizliğin artmasına mı yoksa azalmasına mı yol açtığı da tartışılan konulardandır (Bianchi: 2002). Özellikle gelişmekte olan ekonomiler, uluslararası finans kuruluşlarının

baskılarıyla bu ideolojiye tabi tutulmuşlardır. Turizm sektörü, pazarın teşvik edilmesi ve yabancı döviz kazançlarının artırılması amacıyla büyük ölçüde piyasa odaklı politikalarla yönetilmiştir. Piyasa hatalarını, yapısal eşitsizlikleri ve bilgi asimetrisini ele almaya yönelik çabalar ise önemsenmemiştir. Üstelik, turizme otomobil üretimi veya madencilik gibi diğer sektörlerle göre daha az politika önceliği tanınmıştır. Sektörün parçalı yapısı, turizme yönelik politikaların hedeflenmesini zorlaştırmış ve bu durum politika gelişiminin zayıf kalmasına neden olmuştur (Dredge ve Jenkins: 2012, Halkier: 2010).

4. Türkiye ve Sürdürülebilir Turizm

Turizm, gelişmekte olan dünyanın birçok bölgesi için giderek cazip bir kalkınma seçeneği olarak görülmektedir. Erbes’c (1973) göre turizm, gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret sorunlarına çözüm sunabilecek “*gökten düşen bir nimet*” olarak görülmektedir. Turizm, önemli bir ekonomik faaliyet olarak dünya ticaretinde hayatında vazgeçilmez bir rol oynamıştır (Wahab 1975). Özellikle gelişmekte olan ülkeler için geliri, döviz girdisini artıran ve istihdamı besleyen basızsız sanayi olarak görülmektedir. Ancak ulusal ekonomi bağlamında, bir ülkenin turizmden ekonomik olarak faydalanabilmesi, gerekli altyapıya yatırım yapabilmesine ve turistlerin ihtiyaçlarını karşılayabilmesine bağlıdır. Özellikle küçük ve turizm sektörünün gelişmemiş olduğu ekonomiler, dışa bağımlı olmaya daha yatkındır (Williams ve Shaw 1988).

Gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı yoksulluk, eşitsizlik, yetersiz sağlık hizmetleri ve eğitim fırsatlarının eksikliği gibi birçok sorun geniş ölçüde kabul görmekte ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kalkınma programlarının hedeflerinde yansıtılmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, genellikle geri kalmışlık koşullarını karakterize eden bir dizi ortak özelliğe sahiptir (Telfer ve Sharpley: 2015). Bunlar:

- Ekonomik kırılganlık,
- Düşük yaşam standartları,
- Sınırlı veya istikrarsız sosyo-politik yapılar,
- Yüksek nüfus artışı ve yüksek işsizlik/yetersiz istihdam,
- Geleneksel bir tarım sektörüne ve birincil ürünlerin ihracatına dayalı ekonomik bağımlılıktır.

Yukardaki maddelerin yanında yaşam standartlarının diğer göstergeleri arasında sağlık, çocuk ölüm oranı, eğitim/okuryazarlık düzeyleri, temiz suya erişim gibi unsurlar da yer almaktadır. Tablo 1, gelişmekte olan dünya bölgeleri için seçilen göstergelerin detaylarını sunmaktadır.

Tablo 1. Toplam Sayılarına Göre Yaşam Standardı Göstergeleri (milyon)

Bölge	Günde 1,90 \$'dan az gelire yaşayanlar	Yetersiz beslenenler	5 yaş altı ölen çocuklar	Okul çağındaki çocuklardan okula gitmeyenler	İyileştirilmiş su kaynağına erişimi olmayanlar
Sahra Altı Afrika	433	234	2.9	32	319
Arap Devletleri	19	42	0.5	5	51
Doğu Asya ve Pasifik	47	145	0.5	7	65
Güney Asya	216	281	2.3	28	134
Latin Amerika ve Karayipler	25	34	0.2	3	37
Orta ve Doğu Avrupa ile BDT Ülkeleri	6	9	0.1	1	16
Toplam	746	745	6.5	76	622

Kaynak: World Bank (2018), FAO (2019), UNICEF (2019), UNESCO (2018), WHO/UNICEF (2017)

Kalkınma göstergeleri tüm gelişmekte olan ülkelerde eşit derecede belirgin değildir; cinsiyetçilik, insan haklarını kullanma yeteneği veya güvenlik gibi diğer göstergeler de kalkınma ölçütleri arasında yer almaktadır.

Uluslararası turizm son kırk yılda dikkate değer ve istikrarlı bir büyüme göstermiştir ancak 2020 yılında ortaya çıkan Covid 19 pandemisi ile turizm sektöründe büyük bir kırılma meydana gelmiştir.

Tablo 2. Uluslararası Turizm Hareketleri Ve Gelirlerinin Büyüme Oranları

Dönem	Varışlar (ortalama yıllık artış %)	Gelirler (ortalama yıllık artış %)
1990 - 2000	4.3	5.1
2000 - 2010	3.8	4.1
2010 - 2019	4.5	4.3
2020 - ...	-72.0	-63.0

Kaynak: UNWTO (2011 ve 2021)

Pandemi ile 2020 yılında birçok ülke sınırlarını kapatmış, uluslararası uçuşları durdurmuş veya ciddi kısıtlamalar getirmiştir. Bu durum, turizm

sektörünün doğrudan çökmesine yol açmıştır (Gössling, Scott ve Hall, 2020). Ayrıca sağlık kaygıları ve ekonomik belirsizlikler nedeniyle tüketici güvenindeki düşüş de turizmi olumsuz etkilemiştir (UNWTO, 2021). Döviz gelirlerinin büyük bir kısmını turizmden elde eden Türkiye gibi birçok gelişmekte olan ülkede, ciddi ekonomik kayıplar ortaya çıkmıştır. Özellikle Karayipler ve Güneydoğu Asya gibi turizm ağırlıklı ekonomilerin pandemiden orantısız şekilde etkilendiğini vurgulamaktadır (Gössling ve Hall, 2020). Pandeminin bir başka olumsuz ekonomik etkisi yerel iş gücü üzerinde görülmüştür. Turizm sektörü, gelişmekte olan ülkelere büyük bir istihdam kaynağıdır. Pandemi süresince otellerin kapanması, rehberlik hizmetlerinin durması ve restoranların müşteri kaybı, milyonlarca kişinin işsiz kalmasına neden olmuştur (Baum ve Hai, 2020). Bunun yanında gelişmekte olan ülkelerdeki turizm topluluklarının genellikle ekonomik ve sosyal olarak kırılan bir yapıya sahip olmaları pandemi sürecinde geçim kaynaklarının yok olmasına ve toplumsal eşitsizliklerin artmasına yol açmıştır (Sigala, 2020).

Baum ve Hai (2020), turizm sektörünün toparlanmasının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği de içermesi gerektiğini, bu yaklaşımın sektörü daha dayanıklı ve gelecekteki krizlere karşı daha hazırlıklı hale getireceğini savunmuştur. Pandemi sonrası 2021 yılında turizm sektöründe toparlanma başlamış, ancak pandemi öncesi seviyelere tam olarak ulaşamamıştır. 2022 yılında Sektörde güçlü bir toparlanma gerçekleşmiş, turist sayıları ve gelirler pandemi öncesi seviyelere yaklaşmıştır. 2023 yılında ise turizm sektörü, turist sayıları ve gelirler açısından pandemi öncesi seviyeleri aşarak büyük bir başarı göstermiştir (UNWTO, 2023).

Tablo 3. 2023 yılında en çok ziyaret edilen ilk 10 ülke ve turizmden elde ettikleri gelirler

Sıra	Ülke	Turist Sayısı (milyon)	Turizm Geliri (milyar ABD doları)
1	Fransa	100	69
2	İspanya	85	86
3	Amerika Birleşik Devletleri	66	164
4	İtalya	57	52
5	Türkiye	55	54.3
6	Meksika	42.15	30.8
7	Birleşik Krallık	37.22	73.9
8	Almanya	34.8	37.4
9	Yunanistan	32.74	22.3
10	Avusturya	30.91	25

Kaynak: UNWTO (2023)

Dünyada en çok ziyaret edilen ülkeler arasında Türkiye, 55 milyon turist ile beşinci sırada yer alırken, 54.3 milyar ABD doları gelir elde etmiştir. Bu durum, ülkenin jeopolitik konumu, kültürel mirası, tarihi zenginlikleri ve çeşitli turizm seçenekleri (deniz-kum-güneş, sağlık turizmi, kültürel turizm vb.) sayesinde büyük bir turizm merkezi haline geldiğini göstermektedir. Türkiye'nin 2023 yılında 54.3 milyar ABD doları turizm geliri elde etmesi, turist başına düşen ortalama harcamayı artırma çabalarının etkili olduğunu göstermektedir. Bu gelir, Türkiye'nin döviz açığını azaltma ve cari denge üzerindeki baskıyı hafifletme konusunda stratejik bir önem taşımaktadır.

Sonuç

Sürdürülebilir turizm, turizmin sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda çevresel, sosyal ve kültürel açıdan da uzun vadeli faydalar sağlamasını hedeflemektedir. Turizm, tek başına kalkınma sorunlarının çözümü değildir ancak temel kalkınma hedeflerine ulaşma yolunda özellikle gelişmekte olan ülkelerde dengeli ve sürdürülebilir bir kalkınma için önemli bir araç olarak görülmektedir. Turizmin faydalarını maksimize etmek ve olumsuz etkilerini en aza indirmek için bilimsel ve teknolojik yaklaşımların yanı sıra güçlü bir politika çerçevesine ihtiyaç vardır.

Yeni turizm biçimleri, beraberinde yeni çevresel zorluklar ve sürdürülebilir kalkınma için daha yüksek standartlar getirmektedir. Turizm endüstrisi, değişime karşı çıkmak ya da değişimi sadece kabul edip uyum sağlamak yerine, bu değişimi kendi avantajına ve kendisini besleyen çevrenin yararına olacak şekilde yönetip yönlendirmelidir. Çevresel kaygılar, turizmin karşılaştığı tek sorun değildir; ancak zamanla en kalıcı ve zorlu olanlar haline gelmektedir. Turizmin gelişmesi için barış, refah, özgürlük, güvenlik ve sağlık ile refaha yönelik tehditlerin ortadan kaldırılması gerekir. Ayrıca teknolojinin tüm boyutları, turizm operasyonlarının mekansal ve zamansal boyutlarını geri dönülmez şekilde değiştirmektedir. Bu belirsizliklere, covid 19 pandemisi gibi turizmi derinden etkileyen öngörülemeyen sorunlar eklenmektedir.

Turizm sektörü, sürdürülebilirlik ilkelerine uyum sağlamak ve bu doğrultuda stratejiler geliştirmek için hem yerel hem de uluslararası düzeyde yenilikçi yaklaşımlara ihtiyaç duymaktadır. Sürdürülebilir turizm geliştirme stratejileri, kaynakların maksimum kullanımını sağlar ve turizmin neden olabileceği olumsuz etkileri sınırlandırır. Değişen bir dünyada turizmin sürdürülebilir büyümesi, tüm paydaşların (turistler, topluluklar, kamu ve özel sektör) taahhüdü ile mümkündür. Bu bağlamda turizm stratejileri şunları içermelidir:

- Araştırma ve pazarlama faaliyetlerini etkinleştirmek

- Çevresel ve kültürel kaynakları korumak
- Özel sektörü teşvik etmek
- İnsan kaynaklarını geliştirmek
- Yerel toplumlara desteklemek
- Yerel değerleri gözetmek

Turizm geliştirme sürecine toplumun katılımı, turizmin kabul edilebilirliğini ve sürdürülebilirliğini artırmaktadır ancak birçok gelişmekte olan ülkede, antidemokratik yapı, kısa vadeli temel ihtiyaçlara öncelik verilmesi ve yerel yönetim eksikliği nedeniyle toplum katılımı sınırlıdır. Turizme dayalı yoksulluğu azaltma programları refah seviyesini artırmada başarı sağlasa da bu programların bir ekonomi politika dayanağının olması gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde hükümetler, sürdürülebilir turizm için uluslararası iş birliğinden ve özel sektörden faydalanma yolunu genişletmelidir.

Turizm, çevresel değişikliklere oldukça duyarlı bir faaliyet olarak tanımlanabilir. Turistler, güvenlik, sağlık, malvarlığı ya da finansal durumlarına yönelik gerçek veya algılanan tehditlerden kolayca etkilenebilir. Turizmin çevresel etkisini azaltmak için üç yol önerilebilir. Birincisi; doğal kaynak kullanımını azaltmak için turizm ürün ve hizmetlerinin üretim ve tüketimi azaltılabilir. İkincisi; üretilen veya tüketilen turizm hizmetlerinin miktarından kaynaklanan atıklar azaltılabilir. Üçüncü ve son olarak; geri dönüşüm ve yeniden kullanım artırılabilir. Bu kriterler, sürdürülebilir turizmin hem çevre hem de toplum için uzun vadeli faydalar ortaya koyabilecektir.

Teknoloji, modern turizmi etkileyen güçlü bir faktördür. Teknolojik atılımlar, bir turizm işletmesinin veya destinasyonunun sürdürülebilirlik durumunu bir gecede değiştirebilmekte ve ekolojik anlamda uzun vadeli sürdürülebilirliğe yönelik etkili araçlar da sunmaktadır. Doğal çevre, turistler için giderek artan bir çekim merkezi haline gelmektedir ve doğal alanlara erişimi ve bu alanların kullanımını yönetmede büyük bir özen gerekmektedir. Aksi takdirde teknolojik ilerlemeler ekolojik sürdürülebilirliği tehdit edebilir.

Türkiye’nin turizmdeki hızlı büyümesi, sürdürülebilirlik ve çevresel koruma politikalarına daha fazla öncelik tanınması gerektiğini göstermektedir. Özellikle, yoğun turist bölgelerinde doğal kaynakların korunması ve yerel halkın refahına katkı sağlanması oldukça önemlidir. Bu tür sürdürülebilirlik stratejileri, Türkiye’nin uzun vadeli turizm hedeflerini destekleyebilir. Türkiye, turizm sektöründeki başarısıyla uluslararası arenada önemli bir oyuncu haline gelmiştir. Ancak, bu başarıyı sürdürülebilir kılmak ve gelirleri

daha da artırmak için yüksek harcama yapan turist gruplarına yönelik stratejiler geliştirmeli, lüks turizm sektörünü büyütmeli ve sürdürülebilir kalkınma politikalarını hayata geçirmelidir.

Bu çalışma, küresel turizmde sürdürülebilirlik kavramının özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerdeki rolünü anlama ve geliştirme noktasında akademik çalışmalar için önemli bir kaynak oluşturabilir.

Kaynakça

- Baran, A., Söylemez, C., & Yurdakul, M. (2017). Algılanan yeşil kalite, algılanan yeşil risk ve yeşil marka imajinin yeşil marka değeri üzerindeki etkisinde yeşil güvenin aracılık rolü. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(13), 1-11.
- Baum, T., & Hai, N. T. T. (2020). Hospitality, tourism, human rights and the impact of COVID-19. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32(7), 2397–2407.
- Bianchi, R. (2002). Towards a new political economy of global tourism. In R. Sharpley & D. J. Telfer (Eds.), *Tourism and Development: Concepts and Issues* (pp. 265–299). Clevedon: Channel View Publications.
- Bianchi, R. V. (2006). Tourism and the globalization of fear: Analyzing the politics of risk and (in)security in global travel. *Tourism and Hospitality Research*, 7(1), 64-74.
- Bramwell, B., & Lane, B. (2010). Editorial: Sustainable tourism and the evolving roles of government planning. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(1), 1–5.
- Dredge, D., & Jenkins, J. (2012). Australian national tourism policy: Influences of reflexive and political modernisation. *Tourism Planning & Development*, 9(3), 231–251.
- Erbes, R. (1973). *Tourism and the Economy of Developing Countries*. Paris: OECD.
- Cater, E. (1993). Ecotourism in the Third World: Problems for sustainable development. *Tourism Management*, 14(2), 85–90.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2019). *The state of food security and nutrition in the world 2019: Safeguarding against economic slowdowns and downturns*. Rome, Italy: FAO.
- Gökçeli, E., & Altıntaş, N. (2023). Finansal gelişme, yenilenebilir enerji ve ekonomik büyümenin çevresel bozulma üzerindeki etkileri: ABD örneği. İ. Ünüvar (Ed.), *İktisadi, sosyal, finansal olaylara Türkiye ve dünya açısından farklı bir bakış açısı II* (ss. 200-221). BİDGE Yayınları.
- Gössling, S. (2002). Global environmental consequences of tourism. *Global environmental change*, 12(4), 283-302.
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2020). Pandemics, tourism and global change: A rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), 1–20.
- Hall, C. M. (2010). Crisis events in tourism: Subjects of crisis in tourism. *Current Issues in Tourism*, 13(5), 401-417.
- Halkier, H. (2010). EU and tourism development: Bark or bite? *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10(2), 92–106.

- Hawkes, S., & Williams, P. (Eds.). (1993). *The Greening of Tourism from Principles to Practice: A Casebook of Best Environmental Practice in Tourism*. Burnaby: Centre for Tourism Policy and Research, Simon Fraser University.
- Holden, A. (2003). In need of new environmental ethics for tourism? *Annals of Tourism Research*, 30(1), 94-108.
- Hoyer, K. (2000). Sustainable tourism or sustainable mobility? The Norwegian case. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(2), 147-160.
- Ivanov, S. H., & Webster, C. (2013). Tourism's contribution to economic growth: a global analysis for the first decade of the millennium. *Tourism Economics*, 19(3), 477-508.
- Khan, N., Alam, M. S., & Mehmood, T. (2020). Factors Affecting Tourism Industry and Its Impacts on Global Economy of the World. *SSRN Electronic Journal*.
- Long, V. (1993). Communities and sustainable tourism development. Presented at the 10th World Tourism Organisation Assembly, Bali.
- Mabogunje, A. (1980). *The Development Process: A Spatial Perspective*. London: Hutchinson.
- McMichael, P. (2004). *Development and Social Change: A Global Perspective* (3rd ed.). London: Pine Forge Press.
- Pigram, J. (1991). *Outdoor Recreation and Resource Management*. London: Crom Helm.
- Reid, D. (2003). *Tourism, Globalization and Development: Responsible Tourism Planning*. London: Pluto Press.
- Robins, K. (1997). What in the world is going on? In P. du Gay (Ed.), *Production of Culture / Cultures of Production* (pp. 11-66). London: Sage.
- Seers, D. (1969). The meaning of development. *International Development Review*, 11(4), 2-6.
- Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. New York, NY: Anchor Books.
- Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research. *Journal of Business Research*, 117, 312-321.
- Telfer, D. J., & Sharpley, R. (2015). *Tourism and Development in the Developing World*. Routledge.
- Theobald, W. (Ed.). (1994). *Global Tourism: The Next Decade*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Tourism Canada. (1990). *Tourism Stream Conference: Action Strategy for Sustainable Tourism Development*. Ottawa: Tourism Canada.

- UNEP/WTO. (2005). *Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers*. Paris/Madrid: United Nations Environment Programme/World Tourism Organization.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2018). *Out-of-school children and youth: Global initiative on out-of-school children*. Paris, France: UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000264824>
- United Nations Children’s Fund (UNICEF). (2019). *The state of the world’s children 2019: Children, food and nutrition*. New York, NY: UNICEF. <https://www.unicef.org/reports/state-of-worlds-children-2019>
- World Commission on Environment and Development (WCED) (1987) *Our Common Future*, Oxford: Oxford University Press.
- World Health Organization (WHO) & United Nations Children’s Fund (UNICEF). (2017). *Progress on drinking water, sanitation and hygiene: 2017 update and SDG baselines*. Geneva, Switzerland: WHO. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241512893>
- Wahab, S. (1975). *Tourism Management*. London: Tourism International Press.
- Weinstein, M. (2005). Introduction. In M. Weinstein (Ed.), *Globalization What’s New?* (pp. 1–18). New York, NY: Columbia University Press.
- Williams, A. M., & Shaw, G. (1988). *Tourism and Economic Development*. London: Belhaven Press.
- World Bank. (2018). *Poverty and shared prosperity 2018: Piecing together the poverty puzzle*. Washington, DC: World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1330-6>
- World Tourism Organisation. (1995). Steady recovery in world tourism in 1994. *WTO News*, 1(1).
- World Tourism Organization. (2001). *Tourism 2020 Vision* (Vol. 7). Madrid, Spain: World Tourism Organization.
- World Tourism Organisation (UNWTO). (2021). *Impact assessment of the COVID-19 outbreak on international tourism*.
- World Tourism Organization (UNWTO). (2023). *International tourism highlights: Key figures and trends*. Madrid, Spain: UNWTO.